

УДК 658.26 (045)

к.е.н., доцент Дмитренко Е.Д.,
к.е.н., доцент Кириленко О.М.

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНИ

В статті досліджені напрямки та підходи до підвищення енергоефективності та енергозбереження України в сучасних умовах.

Ключові слова: енергетика, енергоефективність, енергозбереження, паливно-енергетичні ресурси.

В статье исследованы направления и подходы повышения энергоэффективности и энергосохранения Украины в современных условиях.

Ключевые слова: энергетика, энергоэффективность, энергосбережение, топливно-энергетические ресурсы.

The article investigates trends and approaches to energy efficiency and energy conservation of Ukraine in current conditions.

Keywords: energy, energy efficiency, energy conservation, fuel and energy resources.

Актуальність дослідження. Підвищення енергоефективності та забезпечення енергозбереження є найважливішою проблемою розвитку економіки в нашій країні в сучасних умовах, оскільки саме від вирішення цих проблем багато залежать темпи економічного та соціального розвитку країни.

Постановка проблеми. Україна є частиною світу, економіка якого глобалізується, що найпомітніше позначається на енергетичній складовій. Тенденції світової енергетики тією чи іншою мірою відбиваються на енергетиці України, розуміння чого потребує розробки оновленої версії стратегії розвитку енергетики цієї базової галузі економіки держави. Необхідними вимогами розвитку відновлюваної енергетики є підвищення енергоефективності та забезпечення енергозбереження в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні проблемами розвитку енергетики в Україні займаються такі науковці: Ковалко М.П., Мельник Л.Г., Карп І.М., Єгер Д.О., Кулик М.М., Лактіонов О.В., Гончарук М.І., Драганчук О.Т., Коломеев В.М., Карінцева О.І., Сотник І.М. та ін.

Мета статті. Залишаються недостатньо вивченими проблеми розвитку енергетики в Україні. Тому потребують подальшого дослідження особливості та перспективи енергетики, які забезпечать підвищення енергоефективності та енергозбереження в країні.

Виклад основного матеріалу. Як галузь народного господарства, енергетика включає до себе всю сукупність процесів перетворення, розподіл і використання всіх видів енергетичних ресурсів від їх видобутку до споживачів енергії включно. При тому провідна роль і народногосподарське значення енергетичної галузі полягає в тому, що вона істотно формує найважливіші народногосподарські пропорції. Не випадково на розвиток енергетики втрачається одна третина всіх державних капіталовкладень.

Оцінка рівня енергетичного розвитку країни здійснюється з допомогою основних макроекономічних показників, до яких належать:

- загальне споживання паливно-енергетичних ресурсів;
- споживання енергії на душу населення;

- енергоємність валового внутрішнього продукту;
- повна енергоємність промислової продукції;
- повна енергоємність сільськогосподарської продукції;
- валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення.

Аналіз і порівняння цих показників розвинених країн і України дозволяє зробити такі висновки. За оцінками фахівців, наша країна відстає від розвинених країн у своєму економічному розвитку на 27-30 років. Якщо за абсолютними обсягами споживання паливно-енергетичних ресурсів Україну можна порівняти, наприклад, з такими країнами, як Великобританія і Франція, то енергоємність валового внутрішнього продукту України в 10 разів перевищує рівень Франції, територія і кількість населення якої може бути порівняна з Україною. Сьогодні енергоємність валового внутрішнього продукту України в 2-15 разів перевищує аналогічні показники промислово розвинених країн.

Дослідження факторів і причин високого рівня енергоємності ВВП України дозволило виділити серед них такі. Насамперед, до них надходять ті обставини, що енергетичний паливо-енергетичний комплекс України, створений десятиріччя тому, було розраховано на дешеві види палива великих запасів Радянського Союзу. В цих умовах при проектуванні та будівництві енергетичних об'єктів принципи ефективного використання енергоресурсів не мали пріоритетного значення. Таким чином, відбувалася насиченість території України енергоємними виробництвами, що і призвело до перевищення рівня енергоємності ВВП України щодо середньоєвропейських показників.

На зростання енергоємності ВВП великий вплив було учинено також переходом країни до ринкових відносин. В період економічної кризи зберігалася орієнтація на енергоємну структуру національного виробництва. Спад виробництва в країні та високий рівень морального і фізичного зносу основних виробничих фондів підприємств паливно-енергетичного комплексу, в свою чергу, стали однією з причин зростання енергоємності. Якщо за деякими експертними оцінками в 2005 році ступінь фізичного зношення основних виробничих фондів української енергетики становила близько 90%, то сьогодні цей показник наближається до 100%. До того ж, темпи вибуття зношених основних фондів на підприємствах енергетики у 6-8 разів повільніші порівняно з розвиненими країнами, внаслідок чого більші половини енергоблоків вже відпрацювали свій розрахунковий ресурс, але продовжують експлуатуватися.

Криза неплатежів за поставлену енергію та відсутність коштів у підприємств вимушують їх зменшувати обсяги поточних і капітальних ремонтів обладнання, що приводять до збільшення питомих витрат палива на виробництво кінцевої продукції. Енергетичні витрати у собівартості кінцевої продукції українських виробників складають від 35 до 70 відсотків.

Нераціональне використання паливно-енергетичних ресурсів, недостаток у підприємств коштів для сучасного оновлення основних фондів, неповне завантаження виробничих потужностей українських підприємств створюють умови для подальшого зниження енергоефективності в країні. Тому сьогодні перед вітчизняною енергетичною поставлені пріоритетні завдання диверсифікації джерел її енергозабезпечення, енергоефективності, переходу на нові технології в енергетичній лузі.

Нещодавно Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження України було презентовано, два проекти національних планів дій: Національний план дій з енергоефективності та Національний план дій з відновлюваної енергетики до 2020 року. Розгляд цих планів, їх змісту та цілей доказує їх відповідність завданням розвитку поновлювальної енергетики України.

Головною метою Національного плану дій з енергоефективності є скорочення до 2020 року кінцевого енергоспоживання на 9% у житловому секторі, сфері послуг, промисловості та на транспорті. Розрахунки показали, що реалізація цього плану потребує коштів в обсязі майже 1 трильйон гривень, що неможливо без залучення в цю сферу інвестицій – як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів. Для створення необхідних умов здійснення цього плану розроблена потужна нормативно-правова база, яка не тільки гарантує інвестору надання відповідних пільг, але і покращує загальний інвестиційний клімат.

В Україні сьогодні найбільш енергоємними є такі сфери, як житловий фонд, промисловість, транспорт та сфера послуг, тому залучені інвестиції повинні бути спрямовані на розв'язання проблем саме те в цих галузях: близько 670 млрд. грн. потребує житловий фонд, 89933 млн. грн. на обхідні промисловості для її модернізації, 152735 млн. грн. складуть витрати на реновацію транспорту, 144,5 млрд. грн. піде у сферу послуг.

Великі резерви підвищення енергоефективності та енергозбереження, наприклад, в комунальній сфері можуть бути реалізовані за рахунок впровадження альтернативних джерел. За матеріалами третього Міжнародного енергетичного форуму, одним з організаторів якого була Європейсько-українська енергетична агенція, у рамках форуму пройшла презентація першого муніципального енергетичного плану для міста Запоріжжя, яке може стати пілотним регіоном України з упровадження таких проектів, на період до 2015 року. Планується також розробка муніципального енергетичного плану, який на найближчі 15 років визначить стратегію розвитку Запоріжжя у сфері енергозбереження та енергоефективності. Реалізація інноваційних проектів з термомодернізації житлового фонду та бюджетних будівель міста дозволяє знизити енергоспоживання в бюджетних і адміністративних будівлях в 3-4 рази, що робить економіку регіону стійкою навіть в умовах підвищення цін на енергоносії.

Особливе місце в системі модернізації технологічного устаткування житлово-комунального господарства займає перехід на альтернативні види палива. Державна Програма з термомодернізації країни передбачає за 4 роки скоротити на 50% споживання природного газу. Програма складається з кількох напрямків: модернізація існуючого газового устаткування, реконструкція котелень та перевезення їх на альтернативні види палива та ін. Наприклад, встановлення в котельні замість газового котла біокотла, який працює на відходах деревини, вдвічі зменшує собівартість тепла. Річна економія становить понад три мільйони гривень.

Крім того, модернізацією котелень передбачається їх поступовий перевед в автоматичний режим роботи, адже приблизно 20% собівартості теплоенергії становить оплата праці обслуговуючого персоналу. Ці кошти можна буде направити на технічне переоснащення котелень.

З модернізацією теплового господарства нерозривно пов'язано забезпечення підприємств комунальної сфери приладами технологічного обліку теплової енергії. Всі ці заходи стануть основою поліпшення житлово-комунального обслуговування громадян в цілому.

Енергозбереження становиться сьогодні одним з найактуальніших засобів економії бюджетних коштів. І в рішенні цієї проблеми велике місце належить скороченню витрат електроенергії в мережах, обсяг яких досягає вражаючих розмірів – 21 млрд. квт/год. Розрахунки показують, що при правильному підході до розв'язання цієї проблеми витрати можна скоротити вдвічі та економити 10 млрд. грн. щороку. За умовами

розроблення правильного механізму Україна протягом 5-7 років зможе досягти в цьому напрямку рівня, який нині мають розвинені країни.

Завданням Національного плану дій з відновлюваної енергетики до 2020 року є збільшення до 2020 року частки енергії з відновлюваних джерел до 11% в енергетичному балансі України. Наряді частка так званої «зеленої» енергії ще не досягла 4%, але, в той же час, сьогодні ця галузь розвивається настільки швидкими темпами, що за динамікою розвитку відновлюваної енергетики, Україна є третьою в Європі. На 01.09.2013 року об'єктами галузі вироблено понад 1 млрд.квт/год. електроенергії. Це стало можливо завдяки встановленому «зеленому» тарифу, а також низки інших пільг та преференцій, що в грошовому еквіваленті склало близько 9 млрд.грн. за останні три роки.

Висновки. Україна є однією з найбільш енергозатратних країн у світі. Висока енергоємність ВВП в Україні є наслідком істотного технологічного відставання у більшості галузей, недостатніх темпів структурної перебудови економіки, нерационального використання паливно-енергетичних ресурсів, недостатності коштів для впровадження енергозберігаючих технологій, відсутності обліку споживання енергоносіїв.

Основні пріоритетні напрямки та завдання підвищення енергоефективності та енергозбереження в Україні:

- структурна перебудова економіки в напрямку інтенсифікації енергетичного виробництва, підвищення рівня його енергоефективності;
- розробка і широке впровадження новітніх енергозберігаючих технологій систем управління та засобів контролю за забезпеченням енергозбереження;
- створення та реалізація засобів повного та якісного обліку витрат енергетичних ресурсів усіх видів;
- створення економічного механізму впливу на політику енергозбереження, застосування економічних санкцій за нерациональне використання паливно-енергетичних ресурсів та пільг для стимулювання заходів енергозбереження;
- залучення значних інвестицій у створення виробництв з використанням новітніх ефективних технологій;
- припинення виробництва неефективної з погляду витрати енергоресурсів продукції;
- використання вторинних енергоресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жовтянський В.А. Стратегія енергозбереження в Україні: досвід реалізації та проблеми розвитку //Тези доп. Міжн. конф. «Енергоефективність-2003». – К.: Держкоменергозбереження; НАН України, 2003 – П.3.
2. Инновационное развитие топливно-энергетического комплекса: проблемы и возможности /Под общ.ред. Г.К. Вороновского, И.В. Недина. – К.: Знання України, 2004. – 386 с.
3. Карп І.М., Єгер Д.О., Зарубін Ю.О. та ін. Стан і перспективи розвитку нафтогазового комплексу України. К.: «Наукова думка», 2006. – 3112 с.
4. Дмитренко Е.Д. Модернізація газотранспортної системи України як умова забезпечення її енергетичної безпеки. Матеріали науково-практичної конференції «Сучасні проблеми економіки». – К.: НАУ, 2010. – 101 с.
5. Сич Є.М. Проблеми функціонування та розвитку транспортної галузі регіону // Є.М. Сич, О.В. Мініна. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2001. - №14. С. 145-150.